

Hastayım, öyleyse haklıyım: Bir “empati” denemesi

Dr. Sebahattin Işık

Sağlığın ne büyük nimet olduğunu hepimiz biliriz. Ancak ne var ki bu kuru bilgiyi gerçekten anlamamız için onu yitirmemiz yani hastalanmamız gerekiyor. Hastalık bu yüzden yeni bir bilinç düzeyi, yeni bir anlayış kapasitesi sunar bizlere. Bir başka açıdan bakarsak, bu duruma anlayışsızlık da diyebiliriz.

Eğer hasta ben isem, anlaşılması gere-

ken de benim. Benden başkalarını anlama uğraşı vermeme beklemeysin sakın. Hele sevgili doktorcuğum, sen beni anlamakla mükellefsin. Ne olur, benden karşılıklı anlayış bekleme. Hayatının en güzide yıllarını uzun ve zor bir eğitim sürecine feda etmiş olsan da, gezmek için bile gidemediğin ülke köşelerinde mecburi hizmet adı altında yıllarını harcamak zorunda bırakılsan da, asistanlık döneminde hiç bir emekçiye reva görülmeyen mesai şartlarında çalışsan, mesai kavramını, gece ile gündüz ayırımını unutsan da, bugün otuz ya da el-

linci hasta olarak benimle muhatap olsan da, anlaşılmayı hak eden benim, çünkü ben hastayım.

Sizler sağlığın, fiziksel, sosyal ve ruhsal tam bir iyilik hali olduğunu iddia ediyorsunuz. Bense bedenimdeki arızalar dayanılmaz olunca hasta olduğumu fark ettim. Ne iş yerinde, ne de evde huzurum kaldı. Arkadaşarımla sohbet etmek eskisi gibi bana zevk vermiyor. Yani sosyal yönden tam bir olumsuzluk yaşıyorum. Bu durum ruhi yapımı fena halde bozuyor. Hele bir yandan işimde-

Ne olur, sen bari kapıda bekletme be doktorcuğum. “Sıranı bekle, içeride hasta var, dur biraz” gibi tabirler benim için küfürden farksız. Hele o muayene kapısında bekleşen diğer hastalar yok mu? Hepsini düşman gibi görüyorum; benim hakkıma tecavüz eden düşmanlar. Zaman zaman onların da benim gibi hakları olduğunu düşünmüyor değilim, ama ben daha fazla hasta olduğuma göre öncelik neden benim olmasın ki?

ki başarısızlığım, diğer yandan sağlığı-
mı yeniden kazanma uğruna mecbur
bırakıldığım harcamalarım nedeniyle
içine düştüğüm durumda. Kısacası sizle-
rin tanımladığı sağlığı tam olarak yitir-
miş durumdayım.

Hizmete muhtaç olan ve onu talep eden
benim, benden hoşgörü, benden anlayış
beklemeyin. Sosyal devlet olma iddiasındaki
devlet babanın bana yeterince değer
vermemesinden şikâyetçiyim. Politikacıların
vaatlerini gerçekleştirme-
mesinden, yaşananların söylenenlere
uymamasından şikâyetçiyim. Beni has-
taneye götüren şoförden, yolu sorduğum
trafik görevlisinden, bana hizmet
edecekleri söylenen doktordan, hemşire-
reden, beni kapıda karşılayan görevli-
den, ilacımı aldığım eczacıdan şikâyetçiyim;
hakkım olan güler yüzü benden esirgiyorlar
diye şikâyetçiyim hepsinden, bütün kamu
görevlilerinden. Bazen ölçüyü kaçırdığımı
fark ediyorum; şikâyet listeme feleği,
kaderi bile eklediğim oluyor.

Hastaneye giderken, kalabalık nede-
niyle ilk iki otobüse binemeyip kendimi
içine atabildiğim üçüncü otobüs bana
işkence aracı gibi geldi. Üzerime aban-
an insanlar canıma kastediyordu. Otobüs-
teki onlarca insan, hunharca oksijeni
tüketiyor ve havasızlıktan boğulmamın
sorumluluğunu taşıdıklarını fark bile
etmiyordu. Yoğun trafikte adım adım
ilerlerken, şoför her frene basışını,
bütün organlarımı sarsacak bir işgence
yöntemi olarak kullanıyor-

du. Bu saatte trafiğe çıkan bütün ara-
balar benim yol işgencemi uzatmak
kastiyle yakıt tüketiyorlardı. Hele oto-
büs durağını hastaneden uzağa koyan
belediye yetkililerinde insaf namına
birşey bulmak mümkün değil. Zaten
bütün belediye başkanlarının, hatta
bütün politikacıların oy isterken bizi
hatırladığı, sonra akıllarına bile getir-
medikleri gerçeğini bilmeyen mi var?
Bırak bu politikacıları, hastaneyi yapan
mimar bile izan yoksunu. Muayene
ikinci katta, laboratuvar dersen bod-
rumda. Asansörler çalışmıyor; çalışsa
da kapısında binmek için beklerken
gün bitiyor.

Ne olur, sen bari kapıda bekletme be
doktorcuğum. “Sıranı bekle, içeride
hasta var, dur biraz” gibi tabirler benim
için küfürden farksız. Hele o muayene
kapısında bekleşen diğer hastalar yok
mu? Hepsini düşman gibi görüyorum;
benim hakkıma tecavüz eden düş-
manlar. Zaman zaman onların da be-
nim gibi hakları olduğunu düşünmüyor
değilim, ama ben daha fazla hasta ol-
duğuma göre öncelik neden benim
olmasın ki? Kapıda beklerken sıra
dışı içeri girenler yok mu, hasta olma-
sam yakalarından tutup savuracağım
ama dermanım yok. O içeri girenler
hasta değilmiş, görevliymiş, bir şey
söyleyip çıkacakmış, beni hiç ilgilen-

dirmiyor. Değilmi ki, doktoru meşgul
ederek benim muayene olmamı gecik-
tiriyorlar, hepsi haddini aşıyor ve be-
nim hakkıma tecavüz ediyorlar.

Nihayet beklediğim an geliyor ve dok-
torumun muayene odasına girmeyi baş-
arıyorum. Doktora ulaştığımda hasta-
lığımın son bulacağına peşinen
inanmışım ben. Beni en detayı ile mu-
ayene edecek, şikâyetimi anlatmadan
keşfedecek, engin bilgisini ve olağan-
üstü sezgisini kullanacak, yüzümün
renginden iç dünyamı okuyacak. Nab-
zım kalp sistemimi, soluk alış verişim
solunum sistemimi, bakışlarım bütün
ıstırabımı anlatacak ona. Gerisi için za-
ten doktorun hikmetinden sual olun-
maz; boşuna mı, benim gibi insan de-
ğil de doktor, yani hekim olmuş o?
Kısacası “Şifa Allah’tan” desek de re-
çetesini doktor yazacak. İyileşeme-
sem sorumlusu o.

Odana girdim be doktor, hadi bir şeker
ikramını esirgedin, oturacak bir iskem-
le de mi göstermeyeceksin? Hemşire
Hanım beni içeri çağırırken kafama vur-
ur gibi bağırmasa olmaz mı? Bütün
kadınları güzel bilirdim; Hemşire Ha-
nım beni yalanlamak için mi asıyor su-
ratını? Hiç tanımadığınız biri bile oda-
nıza girse, bir “buyur etmek” yok
mudur geleneğimizde? Kaldı ki, ben

çok tanıdık biriyim, hastayım. Hergün onlarçasını, her ay yüzlercesini, her yıl binlercesini görseniz de, bu hasta benim. Sizdeki hakkımı almaya geldim. Ben hastayım, haklıyım.

Derdim çok, nereden başlayayım anlatmaya? Başım dönüyor, midem bulanıyor, kalbim çarpıyor, her yanıma ağrıyor... Beni niye işgence odasındaki gibi sorguluyorsun, sen doktor değil misin? Hepsini anlatmadan da bileceksin işte. "Otur, uzan, sırtını aç, karnını aç..." Bu komutlar bana ağır geliyor be doktor. Sağlıklı olduğum dönemde biri bana bunları söylese haddini bildirir, ona konuşmasını öğretirdim. Ne var ki, burada sen başkasın, bense sadece bir hasta insan. Böğürme vuruşun canımı acıtıyor, birşey diyemiyorum. "Aaa de" deyişin canımı sıkıyor, kemerimi çözdürüşün gururu mu incitiyor, sabrediyorum.

Harika bir iletişim metodunuz var, aynı ses frekansı ile ruhsuz bir robotla konuşur gibi. Her şey otomatize edilmiş, birkaç dakikada bitiyor, sorgulama, muayene, tetkik isteme... Kapıda beklerken geçirdiğim sürenin onda biri kadar bile benimle ilgilenilseydi, gam yemezdim. Hemşire Hanım nasıl olduğumu sorarken tebessümü ile güzelleşen yüzünü benden esirgemeseydi. Doktorumla göz göze gelebilseydim. Bakışlarım bütün içimi dökecekti oysa. Onun bakışları da beni umutlandıracak, iyileşeceğimi haber verecekti. Bilmem kaçınıcı defa her hastaya söylenen aynı tondaki komutlar ve sorular sorular karşısında tekrarlanan monoton davranışlar, ne doktor için ne de benim için bir anlam ifade ediyor. Sorular ve cevaplar buluşuyor, ancak soruları o sormuyor, cevaplarını ben vermiyorum. O, poliklinik defterinde adımdan önce gelen protokol numarasının yanına bulgular ve tetikler yazıyor, bense aynı protokol numarasına rol mankenliği yapıyorum.

İstenen tetikler için defalarca merdiven inip çıkma, bugün gidip yarın aç gelme, kan vermek için sıra bekleme, sonuçların bir kısmını ertesi gün, bir kısmını ise bilmem kaçınıcı gün alma, bu sonuçları alabilmek için yine kuyruklarda bekleme, pıhtılaşan numunenin yerine yeniden kan verme ve bütün senaryoyu sil baştan yaşama... Röntgen için beş gün, ultrason için bir ay sonraki randevuyla yetinme... Ben hastayım diyorum, inanmıyorsunuz. Bütün bu tesis, organizasyon, çalışanlar sağlam insanı hasta yapmak için kurgulanmış şeyler. Bense, zaten hastayım.

Hasta olduğum için yola çıktım, hasta olduğum için geldim buraya, hakkımı aramaya. Herkes bu hakkımı gaspetmek için sözbirliği etmişçesine uyumlu

bir davranış bütünlüğü sergiliyor. Organizasyonlar bu hakkın önünü tıkmak için kurgulanmış görüntüsü veriyor. Belki de, hakkını arayacak -ya da arayamayacak- yeni hastalar türetmeğe programlanmışlar. Bakanlığın hastanelerde açtığı hasta hakları birimlerinin bu organizasyondaki rolü ne ola ki? Su yokuş yukarı akar mı? Buralara yapılan şikâyetler, sağlık personeline taciz aracı halini alıp, hastalara karşı bir tepki dalgasına dönüşüyor mu? Bu ortamda "hasta hakkı" derken, tacize muhatap olanlar da "hekim hakkı" arayışına girmiş durumda.

"Hasta hakkına evet ama yanında hekim hakkı da olmalı" diyorlar. Tıp ile olan ilişkisi benim gibi hasta olmaktan öte geçmeyen veya potansiyel hasta alabileceği olan insan yığınlarının, burada verilmek istenen mesajı alabilmesi mümkün görünmüyor. Zira hasta ile hekim karşılaştırmasının karşılıklı ödevler ve sorumluluklar ya da görevler ve haklar kapsamında aynı düzlemde ele alınması, henüz hastalar veya potansiyel hastalar, yani toplum tarafından kabul edilebilir bir olgu değil. Bunun kabul edilebilmesi için, hasta ve hekim "sınıflarının" eşit statüde algılanması gerekir. Hâlbuki bütün toplumlarda hekimler hala üst seviyededir hatta kutsal olmayan "insan hekimlerin" çağımızın yeni bir anlayışı olduğu kabul edilmektedir. Bir başka deyimle, bugüne değin yarı tanrı olan hekimler daha yeni insan statüsüne inmeye başlamışlardır. Bu bile, hastalar olarak bizim onları kendimizden görmemizi sağlamaya yetmiyor. Ne yazık ki, doktorlar böyle bir algının mahkûmudurlar. Hekim hakları çerçevesinde kendilerini "acıandıran" bir mesaj vermeye kalktıklarında, biz hastalar için antipatik olurlar.

Hasta hakları konusunu hekim haklarının içinde boğmak, hakkını arayan biz hastaların kolay kabul edebileceği birşey değildir. Zira hasta hakları konusu çağdaş anlamda 2. Dünya Savaşı sonrası insan haklarının bir cüzü olarak gündeme gelmiştir. İnsan Hakları Beyannamesi'nin arka planına bakarsanız, halkı otoriter yönetimlerden, kralardan, mutlak iktidarlardan korumayı amaçlayan ilkeler bütünlüğü olduğunu görürsünüz. Bunun bir cüzü olan hasta hakları da, aslında hastaları tek yetkili, buyurgan, kararları tartışılmaz, bilge, kutsal ve hatta yarı tanrı olan sağlık profesyonellerinden korumayı amaçlamaktadır. Özelde doktorardan, genelde bütün sağlık profesyonellerinden korunmaya odaklanmış bir hak.

Bu çerçevede eğer bir "hekim hakkından" söz edecek isek, kendi pozisyonuyla aynı düzlemde bulunmayan

"(...) Ne diyordum, eğer hasta ben isem anlaşılması gereken de benim. Benden, başkalarını anlama uğraşı vermeme beklemeyin sakın. Hastayım, haklıyım. Hasta hakkımı istiyorum. Bu talebimden beni vazgeçirebilmenin tek yolu, beni yeterince korumanız ve hasta etmemenizdir!"

"hasta hakkına" alternatif veya paralel bir olgudan söz etmemiz doğru olmaz. Bu hususta olsa olsa karşılıklı hak ve ödevlerden, görev ve sorumluluklardan bahsedebiliriz. Hekimleri bir sınıf (toplumun bir katmanı) olarak ele alır ve bunların haklarından söz etmek istersek, bu muhtemelen hekim sınıfına kumanda eden, onlara hükmeden otoriteye karşı hekimleri korumayı amaçlayan ilkeler olacaktır. Bu durumda hekimleri sadece bir meslek grubu olarak değil toplumun diğerleri ile eşit olmayan bir sınıfı olduğunu kabul etmiş olmamız gerekir. Hekimlerle eşit olmayan ve haklarından söz etmediğimiz diğerlerini, yani öğretmenleri, polisleri, subayları, şoförleri, mühendisleri, işçileri, hemşireleri vs. nerede konumlandıracağız? Bunların da ezildiğini kabul ediyor ve otoriteye karşı korunacak haklarından söz ediyorsak, o zaman da meslek gruplarından değil belki bir "çalışan sınıfından" bahsediyoruz demektir. Bu da diğer meslekler içinde hekimlere ayrı bir "ezilmişlik" ayrıcalığı bahşetmez. Durumu sınıf toplumu teorileri çerçevesinde ele almış oluruz. Artık yeni şeyler söylememiz lazım.

Sonuç itibarıyla, hakları birbirine karıştırmayalım. Ne diyordum, eğer hasta ben isem anlaşılması gereken de benim. Benden, başkalarını anlama uğraşı vermeme beklemeyin sakın. Hastayım, haklıyım. Hasta hakkımı istiyorum. Bu talebimden beni vazgeçirebilmenin tek yolu, beni yeterince korumanız ve hasta etmemenizdir.